

NEOLİBERAL KENTLEŞME VE “YAŞANAN YERİN TERCİHİ” ÜZERİNE ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI¹

Scale Development Study on Neoliberal Urbanization and “Preference of Living Place”

Pervin AKSAK²

pervinaksak@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-9021-6777

Arife KARADAĞ

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü, İzmir-Türkiye
arife.karadag@ege.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6489-5569

(Teslim: 20 Nisan 2022; Düzeltme: 10 Haziran 2022; Kabul: 15 Haziran 2022)
(Received: April 20, 2022; Revised: June 10, 2022; Accepted: June 15, 2022)

Abstract

After the 1970s, the political economy process dominated by neoliberal ideology changed the physical and social structure in cities. The preferences of individuals for the place where they live have also differed depending on many parameters. The aim of this study is to determine the factors affecting the place preferences experienced with neoliberal urbanization. In addition, helps to make inferences about the elements that should be given priority in the planning of cities. In accordance with this purpose in Istanbul-Kâğıthane and İzmir-Bayraklı, which have experienced neoliberal urbanization, surveys were conducted with a total of 643 people and an attempt was made to develop a scale related to “preference of living place”. To the question consisting of 21 items “5. very important, 4. important, 3. of middling importance, 2. less important, 1. not important” five-likert type answers were asked to be given. In the explanatory factor analysis (EFA) conducted with the SPSS package program, it was determined that the scale had 4 sub-dimensions (the characteristics of the district and house, proximity to public services, work-related factors, social environment relations). “Confirmatory Factor Analysis (CFA)” was performed using the Amos program. According to the CFA, it was determined that the scale was significant at the $p=0.000$ level, the 18 items and 4 sub-dimensions that make up the scale are related to the scale structure. The fact that the goodness of fit values are at an acceptable level shows that the dimensions obtained as a result of EFA are supported by CFA. In both research areas, one-way analysis of variance was applied to compare the scale sizes of the participants participating in the study according to their housing types. In Kâğıthane and Bayraklı, the reasons for choosing those living in gated community-residences are factors related to work and district-house characteristics while the factor of social environmental relations for those living in slum-old apartments has come to the fore. In addition, it has been observed that in general, individual and hedonic approaches were effective in choosing a place to live in the neoliberal period.

Keywords: Neoliberal Urbanization, Factor Analysis, Scale Development, Urban, Space.

Öz

1970’lerden sonra neoliberal ideolojinin hâkim olduğu ekonomi-politik süreç kentlerdeki fiziki ve toplumsal yapıyı değiştirmiştir. Bireylerin yaşadıkları yer tercihleri de pek çok parametreye bağlı olarak farklılaşmıştır. Bu çalışmanın amacı, neoliberal kentleşme ile yaşanan yer tercihlerini etkileyen faktörleri belirlemektir. Ayrıca kentlerin planlanmasında öncelik verilmesi gereken unsurlar ile ilgili çıkarımlarda bulunulmasına yardımcı olmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, neoliberal kentleşme deneyimlerini yaşayan İstanbul-Kâğıthane ve İzmir-Bayraklı’da, toplamda 643 kişi ile anketler gerçekleştirilerek “yaşanan yerin tercihi” ile ilgili ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır. 21 maddeden oluşan soruya “5. çok önemli, 4. önemli, 3. orta derecede önemli, 2. az önemli, 1. önemi yok” beşli likert tipi cevaplar verilmesi istenmiştir. SPSS paket programı aracılığıyla yapılan açıklayıcı faktör analizinde (AFA), ölçeğin 4 alt boyutu (*semt ve evin özellikleri, kamu hizmetlerine yakınlık, işe bağlı faktörler, sosyal çevre ilişkileri*) olduğu belirlenmiştir. Amos programı kullanılarak “Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)” yapılmıştır. DFA’ya göre ölçeğin $p=0.000$ düzeyinde anlamlı olduğu, ölçeği oluşturan 18 madde ve 4 alt boyutun ölçek yapısıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olması AFA sonucunda elde edilen boyutların, DFA ile desteklendiğini göstermektedir. Her iki araştırma alanında araştırmaya katılan katılımcıların konut tiplerine göre ölçek boyutlarını karşılaştırmak için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Kâğıthane ve Bayraklı’da, güvenli site-rezidanslarda yaşayanların tercih nedenleri işe bağlı ve semt-evin özelliklerine bağlı faktörlerken, gecekondulu-eski tip apartmanlarda yaşayanlar için

¹ Bu araştırma Ege Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, 30.09.2020 tarihinde 668 protokol no’lu kararla oybirliği ile etik açıdan uygun bulunmuştur. Bu makale, Ocak 2022’de Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde tamamlanan “Neoliberalleşme Sürecinin Mekânsal Kümelene Üzerine Etkileri: İstanbul-Kâğıthane ve İzmir-Bayraklı Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Sorumlu Yazar/ Corresponding author

ise sosyal çevre ilişkileri faktörü öne çıkmıştır. Bunun yanı sıra, neoliberal dönemde genel olarak, bireysel ve hedonik yaklaşımların yaşanan yer seçiminde etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Neoliberal Kentleşme, Faktör Analizi, Ölçek Geliştirme, Kent, Mekân.

1. GİRİŞ

Neoliberalizm, özellikle 1970’lerin sonunda Reagan (ABD) ve Thatcher’ın (İngiltere) uygulamalarıyla gelişmiş kapitalist ülkelerde önemli bir ekonomik ideoloji olmuş, 1980’lerin sonunda keynesyen refah devleti modelinin yerine geçmiş bir ideolojiye dönüşmüştür. “1970 sonlarından itibaren IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla uygulanmaya başlanan neoliberal politikalar küresel ekonominin yanı sıra dünya çapında kentlerin gelişimini, büyümesini ve ayrışmasını da etkilemiştir. Ekonomik kalkınmanın başlıca hedef olduğu neoliberalizmde kentsel mekân diğer tüm alınıp satılabilen mallar gibi bir metaya dönüşmüştür” (Çetin, 2012: 161-162). Neoliberal ideoloji tek, etkin bir piyasaya itaat etmek üzerine kurulu olsa da fiilen var olan neoliberalizm tüm özellikleri, soy benzerlikleri ve yapısal bağlantılarıyla gömülü olması ve siyaset yoluyla şekillendirilmesiyle açıklanmaktadır (Peck vd., 2009; Theodore vd., 2012). Fiilen var olan neoliberalizm, serbest piyasa ekonomisi, ekonomik istikrar, deregülasyon, serbest ticaretten oluşan bir yapı etrafında hayat bulmuş ve daha çok uygulamaya yönelik olmuştur (Munck, 2007). Brenner & Theodore (2002) neoliberalizmi ekonomi-politik çerçevede ele almış ve fiilen var olan neoliberalizmin mekânsallaşmasını üç tema üzerinden açıklamaya çalışmışlardır. Bu temaları yol bağımlılığı (*patika bağımlılığı-path depece*), yaratıcı yıkım ve kentler olarak ifade etmişlerdir. Neoliberalleşmenin yol bağımlılığı, neoliberal politikaların gerçekleştiği merkezin, kendi iç dinamiklerine göre farklılık göstermesiyle açıklanabilmektedir. Theodore vd. (2012: 33) “aslında, kentler çeşitlenerek çoğalan neoliberal denemelerin, kurumsal yeniliklerin ve siyasi projelerin stratejik hedefleri ve sınama alanları haline geldikçe, bariz bir *neoliberalizmin kentleşmesi* sürecinin ortaya çıktığını” öne sürmüşlerdir. Fiilen var olan neoliberalizmde kentlerde yaratıcı yıkım süreci sermaye grupları ve siyasi otoritenin hâkim söylemleriyle gerçekleşmiştir. Kentlerde yaşanan yaratıcı yıkım sürecinden sonra mekânsal ayrışma kaçınılmaz olmuş, en nihayetinde bireylerin sınıfsal/etnik/dini/kültürel kimliklerine göre şekillenen mekânsal kümelenmeler de ortaya çıkmıştır. Neoliberal politikaların uygulandığı kentler, fiziksel olarak bir dönüşüm yaşarken aynı zamanda toplumsal olarak da bir değişim yaşamaktadır. Bir yandan gökdelenler, iş merkezleri, rezidanslar,

güvenlikli siteler kentte yeni üretilen yaşam alanları olurken, diğer yandan ortalama gelirleri daha düşük olan bireylerin yaşadığı gecekondu, eski tip apartmanlar gibi, genellikle kentin çeperinde yer alan yaşam alanları iç içe geçmektedir. Bu durum kentleri, bir arada yaşayıp birbirine temas etmeyen, yabancılaşmanın yaşandığı (Madden & Marcuse, 2021) çelişkili mekânlara dönüştürmüştür.

Literatürde neoliberal kentleşmenin gerçekleşmesi genel olarak üç aşamada anlatılmaktadır. Buna göre ilk olarak neoliberal ekonomi politikaları ve buna uygun yasaların çıkarılması gelmekte, ardından bu politikalar doğrultusunda fiziki mekânın şekillenmesi ve üçüncü olarak da üretilen yeni mekânın toplumda nasıl karşılandığı gelmektedir. Bu literatür de göz önüne alınarak, alan araştırmaları, doküman analizleri, uzman görüşleri dikkate alınmış ve neoliberal kentleşme deneyimini yaşayan İstanbul-Kağıthane ve İzmir-Bayraklı bu araştırmanın gerçekleştirildiği ilçeler olmuştur. Neoliberal kentleşme ile kent mekânında çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler bireylerin yaşadığı yeri tercih etme nedenlerine de yansımıştır. Bu araştırmada yaşanan yeri tercih etme nedenleri odağa alınmış, anketlerden elde edilen veriler üzerinden açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılarak ölçek geliştirme denemesinde bulunulmuştur.

Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri, birçok konuda ölçek geliştirmek için kullanılan araçlardan olup, pek çok çalışmanın doğru bir düzleme taşınmasına yardımcı olmuştur. Sözgelimi, Berköz (2008)’ün İstanbul’da korunaklı tek-aile konutlarına odaklanarak, konut kalitesi ve kullanıcı memnuniyetini araştırdığı çalışmada, 12 faktör ortaya çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında, açık ve yeşil alanlardan memnuniyet boyutu ilk sırada yer alırken, bu konutların yapılış amaçlarından biri olan güvenlik boyutu ikinci, sosyal ve komşuluk ilişkileri ile erişilebilirlik üçüncü sırada yer alan boyutlar olmuştur. Demirci & Ekşi (2017) yaşanan yer algısı ile ilgili tek alt boyutlu ve 5 maddeli ölçek geliştirerek yaşanan yerin nasıl algılandığının sorgulanması konusunda yapılacak çalışmalara kolaylık sağlamıştır. Alkan-Gökler vd. (2020: 188)’nin çalışmalarında “Ankara’da yaşayanların kentleşme ve bilinç eğilimleri araştırılarak, kenti sahiplenmeleri, kamusal alanlara verdikleri değer, sosyal dayanışma ve

bütünleşme etkileri gibi konulara bakışları irdelenmiştir". Bu çalışmada kültürel faaliyetlere katılma isteği, kente aidiyet, kırsal faaliyetleri sürdürme, memleketle ilişkiyi devam ettirme isteği şeklinde başlıklandıkları 4 faktör ortaya çıkmıştır. Katılımcıların mekan aidiyeti, kentlilik bilincinde önemli bir etken olmuştur. Katılımcılar kırsal faaliyetleri sürdürme konusunda ısrarcı olarak, göç ile geldikleri kentte, daha önce yaşadıkları memleketlerine olan bağlılıklarını da sürdürmüşlerdir. Pekmezci & Südaş (2021)'in İzmir'de tek yaşayan kadınların mekansal tercihleri ile ilgili yaptıkları çalışmalarında merkezîyet/sosyal ve fiziksel kolaylıklar, sükunet, topluluk duygusu/kolektivizm, konfor/sosyal statü ve spesifik ihtiyaçlar olmak üzere 5 faktör ortaya çıkmıştır. Buna göre yer seçiminde faktörlere verilen önem kadınların çeşitli özelliklerine göre değişmektedir. Bunlardan biri de güvenli siteelerde yaşayanların konfor/sükunet faktörlerine verdikleri önemin daha fazla olmasıdır. Statü mekanı olarak görülen bu yerleşim alanlarına konfor ve sükunet arayışı nedeniyle bir eğilim söz konusu olmuştur. Bu çalışmada kadınların yer tercihi ile ilgili maddelere verdikleri önem derecesi daha sonra yapılacak çalışmalara fikir vermesi açısından önemlidir.

Bu araştırmanın, neoliberal kentleşmenin böylesine yaygın yaşandığı bir dönemde, yaşanan yerin tercih nedenlerinin sorgulanmasına yönelik çalışmalara zemin oluşturmasında önemli olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı, neoliberal kentleşmenin yaşandığı yerlerde yaşanan yerin tercihi ile ilgili ölçek geliştirme denemesinde bulunmaktadır. Buna göre ilk olarak veri ve araştırmada izlenen yöntem açıklanmıştır. Daha sonra neoliberalleşmenin ikamet alanları üzerinde ortaya çıkardığı mekanlara: güvenli site, gökdelen, rezidans, toplu konutlara ve sömükleştirdiği mekanlara: gecekondular, enklav, banliyölere yer verilmiştir. Ardından neoliberal dönemde yaşanan yerin seçimi ve belirleyicilerine değinilmiştir. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri tablo ve şekiller üzerinden açıklanmış sonrasında ise tek yönlü varyans analizinin sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre, geleneksel konut tiplerinde (gecekondular, eski tip

apartman, müstakil ev) yaşayanlar daha çok sosyal çevre ilişkilerini tercih etme nedeni olarak görürken, neoliberal mekansal çıktılarda (güvenlikli site, rezidans vb.) yaşayanların tercihi işe bağlı, semt ve evin özelliklerine bağlı ve kamu hizmetlerine yakınlık olmuştur. Neoliberal dönemde neoliberal mekansal çıktılarda yaşayanların, yaşanan yer tercihinde, konforlu, hayatı kolaylaştıracak faktörleri daha fazla öncelikledikleri görülmüştür. Bu sonuca göre, neoliberal ideolojinin benimsediği bireyci ve hedonik yaklaşımın pratikte karşılık bulduğunu ifade etmek yanlış olmasa gerek. Buna karşın geleneksel konut tiplerinde yaşayanlar için komşuluk, hemşericilik, uzun süredir ikamet etme gibi unsurların daha çok önemsendiği görülmüştür.

2. VERİ VE ARAŞTIRMADA İZLENİLEN YÖNTEM

Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada anket tekniği kullanılmıştır. Anketler her iki araştırma alanında Mayıs-Temmuz-Ağustos-Ekim-Kasım 2019 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, İstanbul-Kâğıthane ve İzmir-Bayraklı ilçelerinin tüm mahalleleri oluşturmaktadır (Şekil 1 ve Şekil 2). Örneklem seçilmeden önce evren içinde tabakalaştırılma yapılmıştır. Tabakalaştırma, bireylere ait özel karakteristiklerin örneklemde temsil edilmesi ve örneklemde evrende bazı karakteristiklere sahip olan kişilerin oranını tam yansıtması anlamına gelir. Evrenden bireyler rasgele seçildiğinde, evrendeki karakteristiklerin oranları örneklemde de aynı olabileceği gibi bu oranlar farklı da olabilir; tabakalaştırma bu konuda temsil durumunu güvenceye alır (Creswell, 2017: 158-159). Bu araştırmanın evreni Kâğıthane'de toplam 437.026, Bayraklı'da toplam 311.524 (Türkiye İstatistik Kurumu, [TÜİK], 2019) olmasına karşın en düşük örneklem yaşı 18 olması nedeniyle 18 yaş ve üstü değerlendirmeye alınmıştır. Yavan (2014)'in çalışmasındaki tabaka büyüklüğüne bağlı örneklem dağıtım şekli olan orantılı tabakalı örneklem, göz önüne alınarak formüller oluşturulmuştur. Buna göre Kâğıthane'de 329.489, Bayraklı'da 237.479 kişinin, mahallelere göre oranı belirlenmiştir. Daha sonra bu oranlar üzerinden mahalle başına düşen anket sayısı, aşağıdaki hesaplamalarla belirlenmiştir.

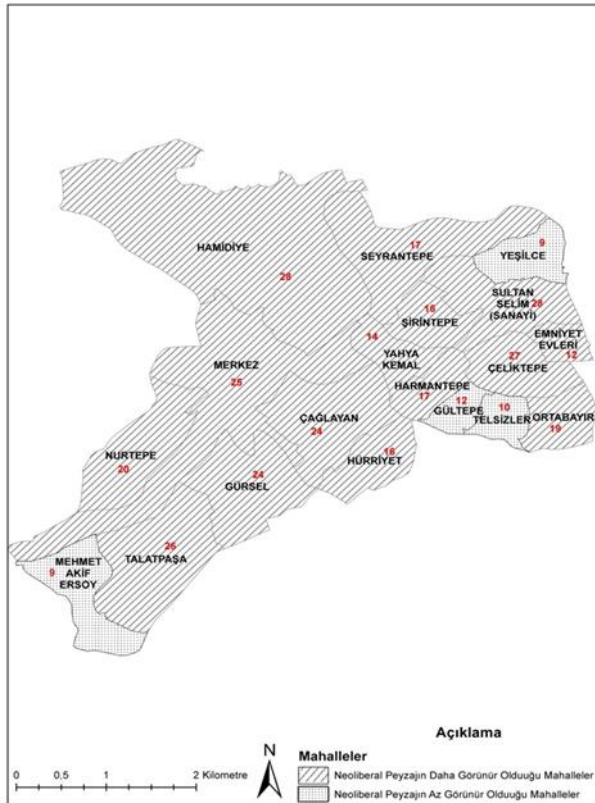
$$\text{Mahalle Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı} = \frac{\text{Mahalle nüfusu} \times 100}{\text{Mahallenin 18 yaş üstü nüfusu}} \quad (1)$$

$$\text{Anket Sayısı} = \frac{\text{Toplam Örneklem} \times \text{Mahalle Nüfus Oranı}}{100} \quad (2)$$

Bu araştırmada olasılıklı örneklem türünden rastgele örnekleme tekniği kullanılmıştır. Anketler,

İstanbul-Kâğıthane'de tüm mahallelerde 353, İzmir-Bayraklı'da tüm mahallelerde 290 olmak üzere

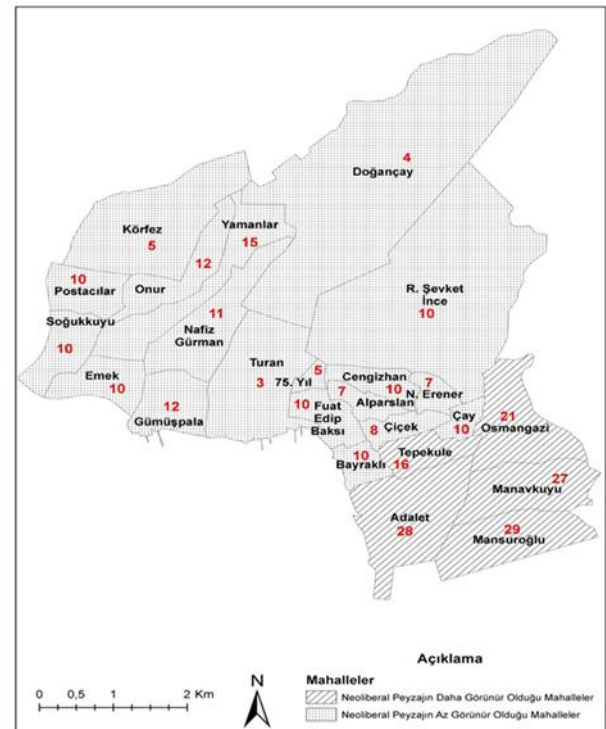
toplamda 643 kişiyle yüz yüze görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Yukarıda da söz edildiği gibi anket sayıları, mahallelerin 18 yaş ve üstü nüfusuna oranlanarak bulunmuştur. Bu noktadan hareketle bazı mahalleler kendi içinde değerlendirmeye alınmıştır. Kâğıthane’de Gültepe, Mehmet Akif Ersoy, Telsizler ve Yeşilce mahallelerinde neoliberal peyzajın diğer mahallelere göre daha az görünür olması nedeni ile bu mahalleler bir grup şeklinde değerlendirilmiştir (Şekil 1). Kâğıthane’de evren (329.489) Bayraklı’ya göre (237.479) daha büyük olduğu için mahallelere düşen anket sayısı Bayraklı’ya oranla daha fazla olmuştur. Kâğıthane’nin neoliberal kentleşme sürecine Bayraklı’dan önce dâhil olması nedeniyle neoliberal mekansal çıktılara hemen her mahallede rastlanabilmektedir. Kentsel dönüşümü erken yaşayan Kâğıthane’de her mahallenin nüfusuna göre anket sayısı belirlenmiştir. Sırasıyla en düşük nüfusa sahip mahalleler Emniyetevleri, Yeşilce, Telsizler, Mehmet Akif Ersoy mahallelerinin anket sayıları diğer mahallelere göre daha az olmuştur (Şekil 1).

Şekil 1- Kâğıthane’de anketlerin mahallelere dağılımı
Figure 1- Distribution of surveys to neighborhoods in Kâğıthane

Bu mahalleler arasından en düşük nüfusa sahip Emniyetevleri’nin anket sayısı biraz daha yüksek tutulmuştur. Bu durum Emniyetevleri Mahallesi’nin Levent-Büyükdere aksına yakın olmasından kaynaklanmıştır. Bayraklı’da 75. Yıl, Alpaslan,

Bayraklı, Cengizhan, Çay, Çiçek, Doğançay, Emek, Gümüşpala, Muhittin Erener, Onur, Org. Nafiz Gürman, Postacılar, R. Şevket İnce, Soğukkuyu, Yamanlar, Körfez, Turan mahallelerinde, neoliberal peyzajın diğer mahallelere göre daha az görünür olması nedeniyle bu mahalleler, bir grup şeklinde değerlendirilmiştir. Alan araştırması sırasında Cengizhan, Alpaslan, Gümüşpala, Onur, Yamanlar, Doğançay gibi kentin çeperinde kalan mahalleler ve merkeze daha yakın Çay, Çiçek mahalleleri gibi özellikle göçle şekillenen mahallelerde gecekonduların yerleşmelerine sıkça rastlanmıştır. Aynı zamanda apartman, müstakil ev gibi yerleşmeler de oldukça fazladır. 75. Yıl, Bayraklı, Muhittin Erener, Org. Nafiz Gürman, Postacılar, R. Şevket İnce, Soğukkuyu, Körfez mahallelerinde yer yer yeni site oluşumları olmasının yanında, tam teşekküllü güvenli site sayısı azdır. Daha çok apartman, müstakil ev ya da gecekonduların yerleşmeleri görülmektedir. Buna karşın Adalet, Mansuroğlu, Manavkuyu ve Osmangazi’nin ayrıca değerlendirilmesinin nedeni, neoliberal mekansal çıktılarının daha görünür olmasından kaynaklanmaktadır (Şekil 2). Son yıllarda yapılan gökdelen, iş merkezi, site ve rezidanslar bu mahallelerde yoğunluk göstermektedir.

Şekil 2- Bayraklı’da anketlerin mahallelere dağılımı
Figure 2- Distribution of surveys to neighborhoods in Bayraklı

Bu araştırmada örneklem, Kâğıthane’de 176 kadın, 177 erkek, Bayraklı’da 149 kadın, 141 erkek olmak üzere, toplam 643 katılımcıdan oluşmaktadır. Her iki araştırma alanında katılımcılar, genel olarak aktif nüfus içinde yer almıştır. 35-44 yaş aralığındaki

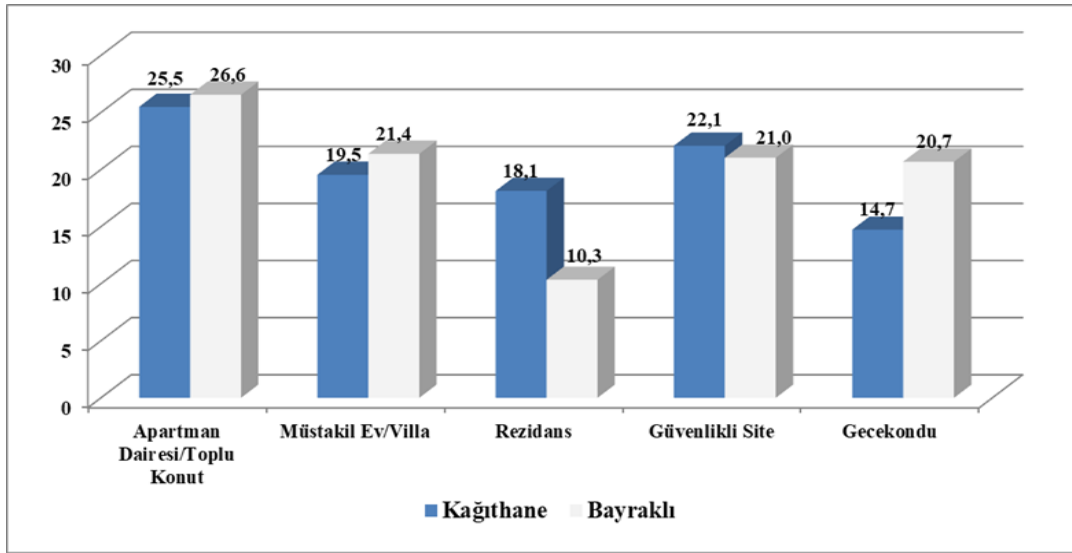
kişiler, Kâğıthane'de %30,0, 106 kişi, Bayraklı'da %30,7, 89 kişi ile ilk sırada yer almaktadır. Kâğıthane'de en yüksek orana sahip lisans grubundaki katılımcıların oranı %25,8 iken, Bayraklı'da bu oran %28,6'dır. Her iki araştırma alanı özellikle son yıllarda iş merkezlerinin adliye, sağlık, eğitim kampüslerinin yoğunlaştığı yerler olması nedeniyle beyaz yakalıların tercih ettiği merkezler olmuştur. Bu durum katılımcıların sahip oldukları mesleklere de yansımıştır. Buna göre Kâğıthane'de, %36,0, 127 kişi ile serbest meslek/işveren grubuna dâhil olanlar ilk, %23,8, 84 kişi ile profesyonel meslek grubu ikinci sırada yer almıştır. Bayraklı'da, %32,4, 94 kişi ile memur/işçi katılımcılar ilk sırada, %27,2 79 kişi ile profesyonel meslek grubu, ikinci sırada yer almıştır (Tablo 1). Farklı konut tiplerinde yaşayanların yaşadıkları yerleri tercih etmelerinin farklı motivasyonlarının olabileceği öngörüsünden hareketle farklı konut tiplerinde yaşayanlara sorular yöneltilmiştir. Bu konutlar neoliberal mekânsal çıktılar (toplu konut, güvenli site, rezidans) yanı sıra sönükleşen konut tiplerini (gecekondu, eski tip apartman dairesi) de kapsamaktadır. Kâğıthane'de, konut tipine göre örneklemin dağılımına bakıldığında, apartman dairesi/toplu konutlarda yaşayan katılımcıların oranı %25,5 ile (90 kişi) ilk sırada gelmiştir. Neoliberal mekânsal çıktılardan biri olan güvenli sitelerde yaşayan katılımcıların oranı %22,1 ile (78 kişi) ikinci sırada yer almıştır. Bayraklı'da %26,6 (77 kişi) ile apartman dairesi/toplu konutlarda

yaşayanlar ilk sırada gelmiştir. Müstakil ev/villa konut tiplerinde yaşayanlar %21,4 ile (62 kişi) ikinci sırada yer almıştır (Şekil 3).

Bu araştırmayı dayanak aldığımız çalışmada 35 sorudan oluşan açık, kapalı ve likert tipi sorular sorulmuştur. Fakat bu makalede katılımcılara yöneltilen madde listesi esas alınarak ölçek geliştirme çalışması öne çıkarıldığı için makale, madde listesi, katılımcıları betimleyen sorular ve onların analizleriyle sınırlandırılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 ve AMOS (Analysis of Moment Structures) 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. "Yaşanan yeri tercih etme nedenleri" madde listesinin yapı geçerliğini test etmek için "Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)", ve Amos programı kullanılarak "Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)" yapılmıştır. "Yaşanan yeri tercih etme nedenlerinin önem derecesi" madde listesinin uygulandığı kitlenin uygunluğu ve güvenilir olup olmadığı test edilmek üzere "Güvenilirlik Analizi", "Madde Toplam Puan Korelasyonu" uygulanmıştır. Kullanılan formun AFA sonucunda elde edilen boyutları ve genel güvenilirliği için Cronbach Alfa güvenilirlik testi kullanılmıştır. Cronbach Alfa maddelerin toplam güvenilirliği hakkında bilgi verirken, madde toplam puan korelasyonu maddelerin tek tek güvenilirliği hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 1- Katılımcıların yaş, eğitim durumu ve meslek gruplarına göre dağılışı
Table 1- Distribution of participants by age, education level and occupational groups

Özellikler	Kategoriler	Kâğıthane		Bayraklı	
		n	%	n	%
Yaş	18-24	13	3,7	14	4,8
	25-34	87	24,6	78	26,9
	35-44	106	30,0	89	30,7
	45-54	87	24,6	64	22,1
	55-64	46	13,0	31	10,7
	65+	14	4,0	14	4,8
Eğitim Durumu	Herhangi bir okula gitmedi	22	6,2	18	6,2
	İlkokul	70	19,8	55	19,0
	Ortaokul	51	14,4	47	16,2
	Lise	60	17,0	59	20,3
	Önlisans	22	6,2	11	3,8
	Lisans	91	25,8	83	28,6
	Lisansüstü	37	10,5	17	5,9
Meslek	Memur/İşçi	82	23,2	94	32,4
	Serbest meslek/İşveren	127	36,0	78	26,9
	Profesyonel meslek (doktor, avukat, akademisyen, vb.)	84	23,8	79	27,2
	Diğer (öğrenci, ev hanımı)	60	17,0	39	13,4
Toplam		353	100	290	100

Şekil 3- Katılımcıların yaşadıkları konut tipi

Figure 3- The type of housing where the participants live

Buna göre, açıklayıcı faktör analizi uygulamasından önce, örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığını test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda KMO değerinin 0.791 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda, örneklem yeterliliğinin faktör analizi yapmak için “yeterli” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Bartlett Küresellik testi sonuçları incelendiğinde, elde edilen ki kare değerinin kabul edilebilir olduğu görülmüştür $\chi^2(153) = 3851.002$; $p < 0.05$). Ölçeğin faktör desenini ortaya koymak amacıyla faktörleştirme yöntemi olarak temel bileşenler analizi, döndürme olarak da dik döndürme yöntemlerinden varimax seçilmiştir. Her iki araştırma alanında araştırmaya katılan katılımcıların konut tiplerine göre ölçek boyutlarını (yaşanan yeri tercih etme nedenine yönelik yapılan faktör analizi) karşılaştırmak için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi (F) 2’den fazla bağımsız grup karşılaştırılmasında kullanılan parametrik testtir. Tek yönlü varyans analizi (F) sonucunda bağımsız gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu, fark yaratan grupları bulmak için Post Hoc testlerden Bonferroni ikili karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Uyguladığımız yöntemi açıkladıktan sonra bu çalışmanın neden yapıldığını daha iyi anlatabilmek adına, neoliberal kentleşmenin ikamet mekanları üzerinde ortaya çıkardığı ve sönmekte olduğu mekansal temsillere değinilecektir.

3. NEOLİBERAL KENTLEŞME VE MEKÂNSAL YANSIMALARI

Bilindiği gibi neoliberal ekonomi politikaları mekansallaşmasını kentler üzerinden

gerçekleştirmiştir (Peck & Tickell, 2002; Peck vd., 2009). 1970’lerden sonraki süreçte kentsel mekân üzerinde yerel, ulusal ve uluslararası sermaye grupları, merkezi ve yerel yönetim, inşaat ve gayrimenkul piyasası, STK, meslek odaları söz sahibi olan aktörler arasında yer almışlardır. Aktörler değiştikçe kentsel mekânda farklı mekansal kurguların ve temsillerin olması kaçınılmaz olmuştur. Sözelimi Harvey’e göre kentte Keynesçi dönemde, kitlesel üretim ve buna uygun tüketim şekillerinin oluşturduğu bir sistem oluşturulmuştur. Keynesçilik sonrası yani neoliberal dönemde kent mekanının özelleştirilmesi ve rant arayışı artışı bağlamın değişimini gözler önüne sermiştir (Şengül, 2009). Kentler artı ürünün toplumsal ve coğrafi olarak yoğunlaştığı, sınıfsal bir olgu haline gelmiştir. Artı ürününün nasıl kullanılacağına kentteki küçük bir grup olan sermaye sahipleri karar vermiştir. Bu durumda kentler sermaye sahipleri tarafından artı ürünün üretildiği mekânlar olmuştur (Harvey, 2013). Harvey’e göre (2013: 56) “Yeni şehirleşme” adı verilen hareket, artık şehre dair düşleri gerçekleştirecek bir müteahhitlik ürünü olarak mahalle ölçeğinde butik yaşam tarzının tellallığını yapmaktadır”. Bu durum neoliberal politikaların hâkim olduğu kentlerde genel olarak, gelir düzeyi yüksek üst-orta gelir grubuna sahip bireylerin korunaklı yerlerde yaşamasına, alt gelir grubuna sahip bireylerin yoksulluk mekânları olarak ayrıştırılan gecekondu ya da yeni kentsel yoksulluk mekânlarında yaşamalarını da beraberinde getirmiştir.

1970’lerden sonra özellikle neoliberalizmin yükselmesi ile devlet ve toplum arasındaki ayrıma yeniden dikkat çekilmiştir. Sivil toplum söylemi, kapitalist sistemdeki krizi aşmak için neoliberal politikalar bağlamında yeniden canlanmıştır. Sosyal

devletin küçültülmesi, özelleştirme politikaları, piyasanın, cemaatlerin, şirketlerin etkisi piyasa ekonomisinin bir gereği olarak daha da etkin bir hale gelmiştir. Sosyal devletin yapması gereken, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi kamusal görevler özelleştirilmiş, bu görevleri sivil toplum kuruluşları, özel sektör üstlenmiştir (Özbek, 2004). Bu süreçte sermayenin ve özel sektörün kamusal alanlar üzerindeki baskısı artmış ve kamusal alanlar azalmaya başlamıştır. Bu bağlamda neoliberal politikalar sonrasında şekillenen kentlerin sadece fiziki yapısı değil aynı zamanda toplumsal yapısı da değişime uğramaktadır. Ayrıca neoliberal kentleşme sonrasında ortaya çıkan mekânsal kümelerin kentin fiziki yapısındaki değişim kadar toplumsal yapıda ortaya çıkardığı değişim de sarsıcı olmaktadır (Swyngedouw vd., 2002; Enlil, 2011; Dinçer, 2011; Lovering & Türkmen, 2011; Hedin vd., 2012; Juego, 2015). Özellikle neoliberal dönemde "küresel kent" "marka kent" şeklinde pazarlama sözcüklerinin kentler için kullanılmasıyla birlikte "mega projeler" başlığıyla kentsel mekan yeniden üretim sürecine girmiş ve kentin fiziki ve toplumsal yapısında radikal değişiklikler meydana gelmiştir.

"Küresel kent" kavramının ortaya çıktığı neoliberal dönemde, küreselleşme bir yandan sınırları ortadan kaldırırken bir yandan da oluşan kent bölgeleri ile yeni sınırlar oluşturmuştur. Kent bölgelerini çok merkezli bir yerleşme sistemi olarak ifade eden Tekeli (2011)'ye göre, kent bölgenin sosyal kompozisyonu genellikle iki özelliği ile tartışılmaktadır. Bunlardan birincisi yüksek gelir eşitsizliği (Fainstein, 2001) ikincisi ise heterojenliğidir (Kasimis & Papadopoulos, 1999). Büyük kent bölgelerinde sanayi desantralizasyonun yaşanmasıyla birlikte mavi yakalılar tasviye edilmekte yerine beyaz yakalılar gelmektedir. Toplumdaki elit grupların lehine gerçekleşen sosyal ilişkiler biçimi gelişmektedir (Tekeli, 2011). Kent bölgenin ikinci özelliği olan heterojenlikte, üst-orta gelir ve alt gelir grubuna mensup bireylerin yaşam alanları birbirinden ayrırmakta ve sınırlarla çevrili, korunaklı yerleşmelerde yaşamak daha çok tercih edilen bir durum olmaktadır. Özellikle neoliberal dönemde bu şekilde ayrıştırılarak oluşan bölgeler güvenlik/koruma işlevleri görenek bireylerin ve mekânların yeni kimlikler kazanmasına ve diğerlerinden farklı tanımlanmalarına neden olmaktadır. Bu durum kentsel mekânın belirli bölümlerinin özel konut veya ticaret alanlarıyla birlikte bölgeleşerek, kümelenme alanlarının oluşumuna neden olmaktadır.

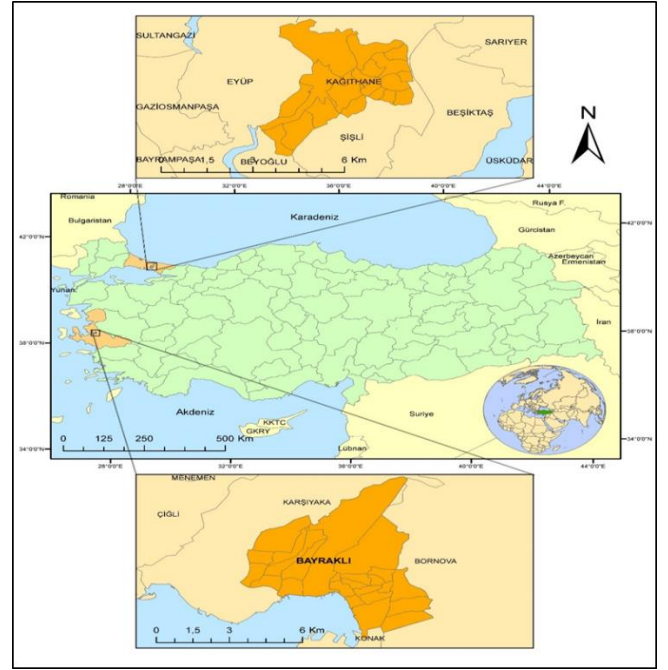
Çetin (2012: 161)'e göre "kentsel mekan sosyal bir mekandır. Süreç içerisinde toplumun sosyokültürel ve ekonomik ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçların karşılanma biçimine bağlı olarak üretilir. Kentsel

mekan aynı zamanda parçalanmış bir mekandır. Etnik, sınıfsal ve kültürel farklılıkların yanı sıra ekonomik işlevler ve coğrafi faktörlere göre bölgelere ayrılmıştır". Neoliberalleşmenin yaşandığı dönemde kümelenmeler ikametgah ve ekonomi ile bağlantılı mekanlar üzerinde yeni ve farklı mekansal örüntülerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum gecekondu, getto, enklav, banliyö gibi mekansal kümelenmelerin (Çetin, 2012) sönükleşmesi, aynı zamanda güvenli site, rezidans, yeni MİA'lar, AVM gibi yeni mekansal kümelenmelerin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda farklı konut tiplerinin öne çıktığı bu araştırmada, neoliberal kentleşmenin ikamet mekanları üzerinde ortaya çıkardığı ve sönükleştirdiği bazı mekansal çıktılara değinilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Güvenlikli Site: Kurtuluş (2011: 18)'a göre "ilk örnekleri ADB California bölgesinde 1980'lerin başlarında ortaya çıkan kapalı yerleşme olgusu, kısa zamanda ABD'nin diğer metropoliten alanlarında olduğu kadar, Avrupa, Asya, Uzak Doğu, Afrika, Orta Doğu ve Latin Amerika'nın metropoliten alanlarında da, yeni orta sınıflar için cazibe merkezleri haline" gelmiştir. Her ne kadar ilk örnekleri Amerika'da görülse de dünyada hâkim ekonomi-politik sürecin etkisiyle güvenli siteler, çeşitli parametrelere bağlı olarak üst-orta sınıfın tercih ettiği yerleşmeler olmuştur. Sermayenin tercih ettiği kentler, serbest piyasa ekonomisinin de etkisiyle hızla gelişen inşaat sektörü sayesinde, değişim mekânları olmuştur. Prestij, güvenlik, yaşam tarzı gibi faktörlere bağlı, üst-orta gelir ve alt gelir grubu arasında sınıfsal temelli sosyo-mekânsal bir ayrışma kaçınılmaz olmuştur (Musterd & Ostendorf, 1998; Lungo & Baires, 2001; Grant & Mittelsteadt, 2004; Landman, 2004). Özellikle 1980'lerden itibaren neoliberalizmin etkisiyle kentlerde sosyo-mekânsal ayrışmanın yoğun bir şekilde yaşandığı ve bunun karşılığında zenginlerin yaşadığı lüks/güvenlikli siteler, rezidansların yanı sıra, yoksul kesimin yaşadığı, gecekondu ya da yoksulluk mekânları oluşmuştur. İstanbul ve İzmir'de örnekleri görülen güvenli siteler araştırma alanlarında da (Kâğıthane-Bayraklı) (Şekil 4) görülen mekansal çıktılardan olmuştur.

Gökdelenler: Neoliberal politikalar sonrasında sanayi alanlarının kent merkezinden uzaklaştırılmasıyla, ofis, iş ve ikamet alanlarının yer aldığı gökdelenler, kent merkezlerinin yeni gözdeleri olmuştur. Sermayenin ve finans sektörünün hâkim olduğu, gökdelenler kentlerin simgeleri durumuna gelmiştir. Bir başka ifadeyle, kent bir yandan finans kapital merkezi olmuş, diğer yandan da yeni istihdam biçimlerinin mekansal formlarını yaratmıştır (Açar, 2013). Bu mekansal formlardan biri olan gökdelenler, sermayenin üretim ve dolaşımında karar alma ve

uygulama merkezleri olmuştur. Yirmi, otuz veya daha çok katlı yapılar olmakla beraber, “Amerika’da 150 m’nin üzerindeki yükseklikler için “skyscraper” (gökdelen) terimi kullanılmaktadır” (Begeç, 2008: 14). Araştırma alanlarından Kâğıthane’de bir tane gökdelen bulunurken (Fotoğraf 1), Bayraklı’nın denize kıyısının olduğu alüvyal zemin üzerinde sayılarının artış gösterdiği görülmektedir. Kâğıthane’ye çok yakın olan Levent’te gökdelenler daha fazla iken Sapphire (Emniyetevleri Mahallesi ve Levent sınırında konumlanan) buradaki tek gökdelen olma özelliğine sahiptir. 261 m yükseklikteki Sapphire, rezidans, AVM, ticari mekanlar olmak üzere, karma kullanımlı bir gökdeldir. 2003 yılında Bayraklı Salhane Bölgesi, gökdelenler bölgesi olarak belirlenmiş, 2010 yılından sonra kent silüetinde gökdelenler daha fazla görünür olmuştur. 2010 yılında yapımı tamamlanan ilk çok katlı bina Sunucu-Martı Plaza olup sonraki yıllarda My Plaza, Megapol Tower, Folkart Towers (Fotoğraf 2), Novus-Ventus yüksek katlı yapılardan olmuştur.

Şekil 4- Araştırma alanlarının lokasyon haritası
Figure 4- Location map of the research areas

Fotoğraf 1-Sapphire’den Kâğıthane ve Levent
(Fotoğraf: Pervin Aksak)

*Photograph 1-Kâğıthane and Levent from Sapphire
(Photograph: Pervin Aksak)*

Fotoğraf 2- Bayraklı’da çelişkili mekânlar
(Fotoğraf: Pervin Aksak)

*Photograph 2- Conflicting spaces in Bayraklı
(Photograph: Pervin Aksak)*

Rezidans: Dünya’da sanayinin desantralizasyonu ile birlikte kent merkezlerinden uzaklaştırılan sanayi alanlarının yerine iş merkezleri, AVM, plazaların gelmesi ile birlikte konforlu, her türlü ihtiyaca cevap verebilecek yeni bir konut kümelenmesi şekli olan rezidanslar, oluşmaya başlamıştır. Pérouse (2012) rezidansların bazı kıstaslara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre rezidansların 20 kattan daha yüksek ve görkemli

bir görünüme sahip olması, AVM’ye bağlantısının olabileceği gibi konut özelliğinin öncelikli olması gerektiği, spor, sağlık, güzellik, çocuk bakımı gibi işlevlerinin yanı sıra 24 saat donatı/tesis/hizmet arzının olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kent dokusunun yoğun, merkezi bir konuma sahip olması ve ayrıcalıklı bir sınıfa hitap etmesi başlıca kıstaslardır. Kâğıthane’de ada bazında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri ile gecekondu alanları mülk

sahiplerinden alınarak, bu alanlara genellikle rezidanslar yapılmıştır. Bu şekilde yapılan bazı rezidanslar tam olarak rezidans özelliklerini taşımamakla birlikte, daha önce gecekondular da yaşayan mülk sahipleri de burada yaşayabilmektedir. Diğer rezidanslara göre daha ucuz olan bu konutlar, beyaz yakalılarının, iş dünyasına mensup bireylerin, sanatçıların yanı sıra, öğrencilerin, göçmenlerin, yaşadığı konutlar olmuştur. Bunun yanı sıra, içerisinde A sınıfı ofislerin de olduğu aynı zamanda konut özelliği taşıyan lüks rezidansların sayısı da azımsanmayacak derecededir. Çevresine göre daha yüksek katlı olan bu yapılar, kent peyzajının çelişkili bir yüzünü de göstermektedir. Kağıthane'ye göre Bayraklı'da daha az rezidans bulunmaktadır. Buna karşın var olan rezidanslar beyaz yakalılarının iş alanlarına yakın mahallelerde (Adalet, Mansuroğlu gibi) daha fazla yoğunlaşmıştır.

Toplu Konutlar: Neoliberal politikalar sonucunda kentlerde özelleştirmeyle birlikte devletin etkisi azalsa da kamu-özel ortaklıkları konut piyasasını hareketlendirmiş ve toplu konut tarzında kümelenmelerin ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. İstanbul'da ve dolayısıyla Kağıthane'de Kiptaş tarafından yapılan toplu konut örnekleri mevcuttur. Kağıthane'de Hamidiye Mahallesi'nde 1274 konuttan oluşan Başak Konutları, Kiptaş tarafından 1997 yılında tamamlanmıştır. Talatpaşa Mahallesi'nde Kiptaş tarafından yapılan bir diğer toplu konut olan Teras evler 128 teras ev ve 155 daireden oluşmaktadır. Bayraklı'da toplu konut tarzındaki yapılar, kooperatifçilikle yapılan site formundaki binalardır. Mansuroğlu, Manavkuyu, Adalet mahallelerinde daha yoğun görülmüştür. Ayrıca 30 Ekim 2020 depreminden sonra TOKİ tarafından 7 bölge'de toplu konutlar yapılmaktadır.

Neoliberal kentleşmenin ortaya çıkardığı mekânların yanı sıra geçmişte daha görünür olan ancak son yıllarda, kentleşme dinamikleri paralelinde sönükleşen mekansal çıktılar kentlerde çelişkili bir ortamı beraberinde getirmiştir. Bu mekansal çıktılar kısaca şu şekildedir:

Gecekondular: Neoliberal politikalarla birlikte kentler, mahalle kültürünün giderek azaldığı, yoksul-zengin, üst sınıf-alt sınıf çizgisinin keskinleştiği sosyo-mekânsal bir parçalanmanın yaşandığı yerler olmuştur. Neoliberalleşmenin etkisiyle inşaat sektörünün kentlerdeki gücünün artması, geleneksel mahalle kültürünün hâkim olduğu gecekondular, enklav gibi yerleşmelere yönelik kentsel dönüşüm uygulamalarını arttırmıştır. Bunun sonucunda gecekondular alanlarında yaşayan alt gelire mensup nüfus, kentsel dönüşüm politikalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Gerçekleşen kentsel dönüşüm projeleri sonrasında kentlerde, birbirine çok yakın yaşayıp,

temas etmeyen, bir yandan üst gelir grubundaki bireyler, diğer yandan alt gelir grubuna mensup bireylerin yaşadığı, sosyo-mekânsal ayrışmanın daha görünür bir hale geldiği kümelenmeler oluşmuştur. Türkiye kentleşmesinin özelliklerinden biri, 1950-1980 aralığındaki dönemde kırdan kente göçle beraber sanayileşen bölgelerin etrafında gecekondular semtlerinin oluşmasıdır. Bu durum her iki araştırma alanında da gözlemlenmiştir. Gerek Kağıthane'de gerekse Bayraklı'da bu dönem oluşmuş gecekonduların izleri görülmekle birlikte bu iki araştırma alanı da gecekondular semtleri olarak gelişmiştir. Kağıthane'de 2004 yılından sonra yoğun bir kentsel dönüşüm sürecine girilmiş ve gecekondular, apartman, rezidanslara, güvenli sitelere dönüşmüştür. Buna karşın gecekondular, tamamıyla yok olmamıştır (Fotoğraf 3). Bayraklı bu süreci daha geç yaşamış bu nedenle gecekondular ve geleneksel mahalle dokusunun korunduğu yerleşimler Bayraklı'da daha fazladır. Ancak 30 Ekim 2020 İzmir depreminden sonra kentsel dönüşüm hızlanmıştır.

Enklavlar: Kırdan kente göçle birlikte İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlere yerleşenler arkalarından gelen hemşerileriyle birlikte mahalleler oluşturmuştur. Bu mahallelerin çoğunda etnik, ırk, hemşerilik bağlarıyla kurulan enklavlar oluşmuştur. Son yıllarda özellikle neoliberal politikalar sonrasında, enklavlar giderek sönükleşen mekânlar arasına girmiştir. Bazı çalışmalarda enklav 'etrafı sınırlarla (duvar, tel, çit) korunmuş, içe-kapanık yaşam komplekslerinde', yani lüks konutlarda yaşayanları (*gated enclaves- fortified enclaves*) (Davis, 1990; Calderia, 1996; Demiral, 2017), tanımlamak için kullanılmıştır. Bu çalışmada daha çok hemşerilik bağıyla gecekondular alanlarında yaşayanları ifade etmektedir. Kentsel dönüşümün hızlı yaşandığı Kağıthane'de, enklav özelliği gösteren bölgeler neredeyse kalmamışken, Bayraklı'da Folkartların arkasında 20-25 hanelik gecekondular/baraka evlerde Diyarbakır/Bismil ve Mardin/Savurlu aileler, enklav özelliği gösteren (Fotoğraf 4) küçük bir bölge oluşturmaktadır.

Banliyöler (Süburban): Bu tarz kümelenme alanları daha çok kapitalist kentleşmenin bir çıktısı olurken, günümüzde neoliberal politikaların hâkim olduğu kentlerde postsüburbanlaşma yaşanmaktadır. Bu süreç ise şöyle açıklanmaktadır. Bu evrede şehrin banliyölerinden yenilenen şehir merkezine tersine göç yaşanması eğilimi, şehrin bütününde ayrışma ve sosyal kutuplaşma eğilimi vardır. Artan mekansal ayrışma sosyal olarak da kutuplaşmaya yol açmakta kapalı mekân konut bölgelerinin inşasıyla aralarda fakir insanların yaşadığı yoksulluk adaları oluşmaktadır (Hayır-Kanat, 2017: 37). Neoliberal kentleşme sonucunda kent merkezlerinin yenileme

alanı olması, soylulaştırma faaliyetlerinin yaygın bir şekilde görülmesiyle sonuçlanmıştır. Banliyö alanlarından kent merkezine doğru üst-orta sınıfın geri dönüş yapmasıyla merkezde yer alan alt gelir grubuna mensup kent yoksulları yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Buna göre Kâğıthane ve Bayraklı postsüburbanlaşma aşamasını yaşayan merkezlerdir. Kağıthane’de merkez de yoğunlaşan rezidans/ofis/iş merkezleri, Bayraklı’da özellikle kıyı kesiminin dahil olduğu gökdelen bölgesinde beyaz yakalıların artışı bunun göstergeleri olmuştur.

Neoliberal kentleşme ile birlikte sermayenin daha fazla söz sahibi olduğu bir sürece girilmiş, kent merkezleri finans ve ekonomi merkezleri olma yolunda dönüşüm yaşamış, gökdelenler, ofis ve iş merkezlerinin oranı her geçen gün artmıştır. İstanbul’da 1980’lerden sonra gerçekleştirilen küresel kent söyleminin etkisi merkezi iş alanlarının yeniden şekillenmesiyle sonuçlanmıştır. Buna göre İstanbul’da 1980 öncesinde geleneksel merkezi iş alanı olan Beyoğlu-Eminönü güzergâhı eski canlılığını yitirmeye başlamıştır. Beyoğlu ilçesinin topografik özelliklerinden ötürü, yüksek noktalarında modern iş merkezlerinin kurulamayışı, MİA’nın ulaşımın elverişli olduğu Büyükdere-Maslak aksına doğru kaymasına ve büyük finans, banka, gayrimenkul sektörlerinin bu bölgeye yerleşmesine neden olmuştur (Enlil, 2011; Öktem, 2011). Kâğıthane de İstanbul’un yeni MİA’sına komşu olan bir ilçe olmuştur. İzmir de özellikle 2000’lerden sonra Kemeraltı ve Konak, geleneksel MİA fonksiyonunu yitirmeye başlamıştır. 2003 yılında ilan edilen yeni kent merkezi sınırlarına giren Alsancak Liman Bölgesi, Salhane ve Turan’ı (Bayraklı sınırlarında yer almakta) kapsayan bölgede ofis, iş merkezleri, gökdelen projelerinin oluşması kaçınılmaz olmuştur. Neoliberal mekansal çıktılarının görüldüğü yerlerde yaşanan yer tercihleri de farklı parametrelere bağlı olarak değişebilmektedir. Bu bağlamda ölçek geliştirme çalışmasına geçmeden önce neoliberal mekânlarda yer seçimi ve yaşanan yerin belirleyicilerine değinmekte fayda vardır.

4. NEOLİBERAL MEKÂNLARDA YER SEÇİMİ VE YAŞANAN YERİN BELİRLEYİCİLERİ

Cresswell (2009: 170)’ın “mekan, kullanıldığında, deneyimlendiğinde ve yaşanıldığında bir “yer”e dönüşmektedir” ifadesi, yerin sadece boş bir konteynır gibi algılanmaması, içerisinde barındırdığı fiziksel yapıların yanında yaşantıların olduğu ve bunların birer anlam ifade ettiğini göstermektedir. Bu noktada kentler, sadece bir yapılar topluluğu değil, bir anlam bütünlüğü içerisinde bireylerin deneyimlerini, yaşantılarını ifade ettiği “yer”lerdir. Kentler, bir mekansal ilişkiler çıktısı, bir kesişim noktası tam anlamıyla bir yer olmakla beraber “sit’i” ve

“sitüasyon’u” vardır. Gelişen ekonomi-politik süreçlerin ardından, kentlerin sosyal yapısı da değişmektedir. Sözelimi, değişen konut türleri, kentlerde sınıfsal bir ayırımın göstergesi olabilmekte aynı zamanda değişen tüketim alışkanlıkları yeni tüketim mekânlarını (AVM, hiper marketler vb.) ortaya çıkarabilmektedir. Dolayısıyla bu durum bireylerde oluşan yer duygusunu ve yer tercihlerini de değiştirmektedir. Özellikle 1980 sonrası süreçte kentlerde sermaye ve gayrimenkul piyasasının etkisiyle üst gelir gurubuna sahip bireyler güvenli siteler, rezidanslar, gökdelenleri tercih ederken, alt gelir gurubuna sahip bireyler gecekondular, müstakil ev ve yeni kentsel yoksulluk mekânlarını daha çok tercih etmiş ya da mecburen yaşamak zorunda kalmışlardır. Sanayinin kent merkezlerinden desantralizasyonu ile başlayan süreçte yeni MİA’lar, soylulaştırılan kent merkezleri ortaya çıkarken, geleneksel MİA’lar sönükleşmiş, mavi yakalıların yerine beyaz yakalı kent merkezine yerleşmiştir. Bu durum tüketim mekânlarının şekillenmesinde de etkili olmuş, BKP’ler, (Büyük Ölçekli Kentsel Proje) AVM’lerin sayısı giderek artmıştır. Bunun yanı sıra özelleştirmenin hâkim olduğu kentlerde özel sektörün etkisi, özel okul ve özel hastanelerin sayısındaki belirgin artışla gözlemlenmiştir. Kent mekânı bu süreçte ekonomik, teknolojik, iletişim alanındaki değişimlerle yeni işlevler ve yeni görünüm kazanmıştır. Sancar & Saygın (2000), kent mekânlarında meydana gelen değişimleri (açılma-gerilme) ve sorunları şu şekilde özetlemektedirler: “Kamu mekânları gittikçe özelleşmektedir. Kamu mekânlarına erişimde ve kullanımda denetim artmaktadır. Elektronik kameralar ya da güvenlikçilerle davranışlar denetlenmektedir. Kamu mekânlarında, ırk, sınıf ayrımı ve sosyal dışlama gittikçe artmaktadır. Mekân tasarımı yerel coğrafya ve tarihle bağlarını koparmaktadır. Tüketim ve eğlence boyutu aşırı önemsenmekte, kamu mekânlarında sosyal ilişki ve yakınlaşma ihtiyacı giderek azalmakta, kamu mekânlarında tasarım özellikleri, kullanım türleri ve kullanıcı profilinde bir homojenleşme ortaya çıkmaktadır” (aktaran Aytacı, 2017: 12-13).

Kapitalist mekân yaşanan yerin tercih nedenlerini değiştirmiş, daha bireysel ve hedonik yaklaşımlara göre tercihler öne çıkmıştır. Geleneksel aile yapısından uzak, neoliberal dünyanın “*rekabetçi toplum yapısı*”nın ortaya çıkardığı gerilimli yaşantı, insanların birbirinden uzak ve daha bireyci bir yaşam tarzını benimsemelerine neden olmuştur (Hatipoğlu, 2019). Özellikle kapalı, korunaklı yerler bu kişilerin ilk tercihleri arasında yer almıştır. Beyaz yakalıları ya da daha profesyonel meslek gruplarına sahip bireyler daha çok rezidans, güvenli site gibi konutları tercih etmiştir (Pérouse, 2012). Neoliberal dönemde

güvenilir, korunaklı yerleşimlerin konumuna ve çeşitli özelliklerine bakılarak yaşanan yer tercih edilmektedir. Geçmişte akraba/hemşerilik ya da iş olanakları en büyük faktörlerken günümüzde daha spesifik istekler bu tercihleri değiştirmiştir. Örneğin eski tip konutlarda ya da gecekonduda yaşayanlarda komşuluk/sosyal çevre ilişkileri hala önemli iken, kapalı konutlarda (güvenlikli site, rezidans vb.) yaşayanlarda prestij, güvenlik kaygısı, sosyal donatı alanları, konfor, sükunet öne çıkmaktadır. Bunun dışında ekonomik seviyesi yüksek olanla düşük olan bireylerin önceliği farklı olmaktadır. Sözelimi çocuğun okuluna yakın mı?, ulaşım rahat mı ya da ulaşım seçenekleri nasıl?, AVM ya da rekreasyon alanları mevcut mu?, ev lüks ve korunaklı mı?, yaşadığım yerde insanlarla aynı sosyo-kültürel özelliklere sahip miyim? sorularına aldıkları cevaplara göre yaşadıkları yeri tercih etmektedirler. Neoliberal politikalarından biri olan özelleştirme ve serbest piyasa ekonomisi ile devletin yerine getirdiği eğitim, sağlık gibi hizmetler kâr amacı güdülerek piyasalaştırılmıştır. Bu durum özel hastane ve özel okul sayılarının giderek artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu bağlamda neoliberal dönemde kendini korumaya alan birey bu hizmetlere erişimi öncelikli görebilmektedir. Postsüburbanlaşma ile kent merkezine dönüş yapan orta-üst gelir grubundaki bireyler, kent merkezinde daha fazla görülen rezidans, güvenlikli sitede yaşamakta ve bu bölgeye yakın ofis, iş merkezlerinde çalışmaktadır. Bu durum yaşanan yerde ulaşımın yoğunlaşmasını beraberinde getirmekte ve trafik sorununu doğurmaktadır. Bu soruna kendi açısından çözüm bulmaya çalışan bireyler iş yerlerine yakın mesafede oturmayı daha fazla önemseyip, ulaşım faktörünü öncelemektedir.

ÆrØ (2006)'in Aarhus (Danimarka) örneklemini üzerinden yaşam tarzı perspektifiyle konut tercihlerini incelediği çalışmada, anketlerden elde ettiği bulgular içerisinde katılımcıların tercihlerinde konutun işlevselliğini önemsemeleri dikkat çekicidir. Buna göre konutun kalitesi ve büyüklüğü, semtin rekreasyon alanlarına yakınlığı, altyapı, toplu ulaşım, kamu ve özel hizmetlere yakınlık gibi fonksiyonlar tercihleri etkilemiştir. Seo (2002) Manchester ve Glasgow'da yaşanan yer tercihleri ve memnuniyetini araştırdığı çalışmada, yaşanan yer tercihinin günlük yaşantı pratikleriyle yakından ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Gerek kent merkezinde gerekse kent içindeki diğer katılımcılar, genelde ödedikleri paranın karşılığını almayı, spesifik olarak da işe yakınlık ve merkezi konumu, önemli tercih nedenleri arasında görmüşlerdir. Özetle kentin sosyal, ekonomik ve fiziksel özellikleri kentle ilgili beklentileri ve tercihleri etkilemektedir (Seo, 2002; ÆrØ, 2006; Berköz, 2008;

Bektaş, 2011). Bu bağlamda tüm bu söylemler göz önünde bulundurularak, yaşanan yeri tercih etme nedeni madde listesi hazırlanmış ve sonrasında ise analizler gerçekleştirilmiştir. Bir sonraki başlıkta yapılan analizlere yer verilecektir.

4.1. Ölçek geliştirme çalışması: Yaşanan yerin tercih edilmesi ile ilgili faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi

Faktör analizi yapılırken maddelerde faktör yükünün 0.30'un altında olmamasına ve binişiklik olmamasına dikkat edilmiştir. Faktör yükü 0.30'un altında olan 13. madde ve binişik olan 10. ve 16. maddeler dikkate alınmamıştır. Bu araştırmada, yaşanan yerin tercih nedenlerine ve bu nedenlerin önem derecelerine yönelik hazırlanan madde listesi Tablo 2'deki gibi hazırlanmıştır.

Neoliberal ideoloji bireysel yaşamı öne çıkarmaktadır. Bunun sonucunda kentlerde tekil yaşamın yoğun olarak görüldüğü rezidansların sayısı giderek artmıştır. Araştırma alanlarından biri olan Kâğıthane'de rezidanslar neoliberal kentleşmenin önde gelen çıktılarında biri olmuştur. Ada ve parsel bazında gerçekleştirilen kentsel dönüşümle birlikte gecekonduların yerini genellikle rezidanslar almıştır (Fotoğraf 5). Dolayısıyla Kâğıthane geçmişte mavi yakalıların yoğun bir şekilde yaşadığı yer iken günümüzde beyaz yakalıların tercih ettiği bir yer haline gelmeye başlamıştır. Yaşanan yerin tercih edilmesinde de bu kişilerin hayatını kolaylaştıracak unsurların öne çıktığı görülmüştür. Bayraklı, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 2003 yılında kabul edilen "İzmir Yeni Kent Merkezi" (YKM) başlıklı büyük ölçekli kentsel proje sınırları içerisinde yer aldıktan sonra burada neoliberal kentleşmenin mekansal çıktıları daha görünür olmuştur. Ancak İzmir'de itiraz mekanizmasının etkili olması nedeniyle YKM projesi 2010'lardan sonra etkisini daha fazla göstermiştir. Günümüzde kent silüetinde, özellikle kıyı şeridinde gökdelenler hâkim mekansal çıktılar olmuştur (Fotoğraf 6). Geçmişte Salhane Bölgesi (Bayraklı) sanayi ile şekillendiği için mavi yakalıların tarafından tercih edilen bölge iken şimdilerde beyaz yakalıların tercih ettiği konut, ofis gökdelenlerin olduğu bir yer haline gelmiştir. Buna tezat çeperdeki mahallelerinde hâkim konut tipi gecekondular, müstakil ev, eski tip apartmanlar olmuştur. Son yıllarda neoliberal kentleşme ile daha görünür olan farklı konut tiplerinde yaşayanların, bu yerleri seçmesindeki nedenler sermayenin ve kentte söz sahibi olan aktörlerin kentleri planlamadaki tutumlarını da belirlemektedir. Aynı zamanda kentteki planlama da konut tercihlerini etkilemektedir.

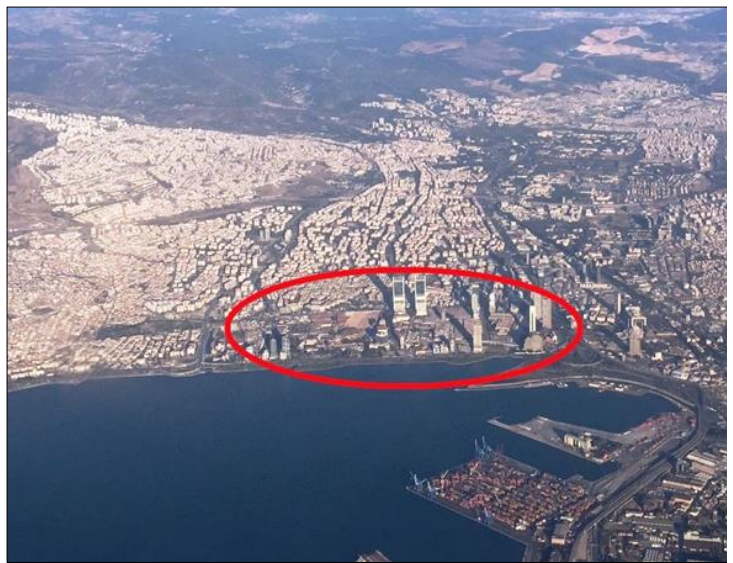
Tablo 2- Madde listesi ve önem derecesi 5. çok önemli 4. önemli 3. orta derecede önemli 2. az önemli 1. önemi yok
 Table 2- List of items and degree of importance 5. very important, 4. important, 3. of middling importance, 2. less important, 1. not important

Madde Listesi	5	4	3	2	1
1. Evin konumu					
2. Semtın yaşantıma uygun olması					
3. Prestijli bir semt olması					
4. İş yerime yakın olması					
5. Eğitim kurumlarına yakın olması					
6. Sağlık kurumlarına yakın olması					
7. AVM'lere yakın olması					
8. Rekreasyon alanlarına/parklara yakın olması					
9. Güvenli bir semt olması					
10. Toplu ulaşım olanaklarına yakın olması (dolmuş, otobüs, metro, İZBAN vb)					
11. Sosyo-kültürel açıdan kendimle benzer çevreden insanların bulunması					
12. Geniş sosyal aktivite olanaklarının bulunması					
13. Evin ucuz/kiranın düşük olması					
14. Çocuk yetiştirmeye uygun bir yer olması					
15. İş yerimin burada olması					
16. Kağıthane ve Bayraklı'nın göreceli konumu (Kağıthane'nin Levent Maslak aksına yakın olması/Bayraklı'nın denize yakın olması)					
17. Akraba ve hemşerilerimin burada olması					
18. Sermayenin/İş piyasasının burada yoğunlaşması					
19. Yıllardır yaşadığım alıştığım bir yer olması					
20. Evin lüks/kullanışlı olması					
21. Komşuluk ilişkilerinin olması					

Fotoğraf 5- Kağıthane'de rezidans ve diğer Mekânsal çıktılar (Fotoğraf: Pervin Aksak)

Photograph 5- Residence and other spatial outputs in Kağıthane (Photograph: Pervin Aksak)

Fotoğraf 6- Gökdelenler bölgesi-Bayraklı (Fotoğraf: Pervin Aksak)

Photograph 6- The skyscrapers district-Bayraklı (Photograph: Pervin Aksak)

Böylesine girift bir konu, yapılan faktör analizi ve tek yönlü varyans analizi ile incelenmeye çalışılmıştır. Bu ölçek denemesi çalışmasında, ölçeğin faktör desenini ortaya koymak amacıyla yapılan açıklayıcı faktör analizinde, ölçeğin 4 alt boyutu

olduğu belirlenmiştir. Varimax döndürmesi sonuçlarında maddeler toplam 4 faktör altında toplanmıştır. Bu faktörler toplam varyansın %56.227'sini açıklamaktadır. Çok faktörlü desenlerde, açıklanan varyansın %40'ın üzerinde

olması yeterli olarak kabul edilir (Tavşancıl, 2005; Büyüköztürk, 2007). Ölçeğin ve alt boyutlarının güvenilirlikleri ayrı ayrı değerlendirildiğinde, güvenilirlik katsayılarının birinci boyut (0.793), ikinci boyut (0.730), üçüncü boyut (0.803), dördüncü boyut (0.707) ve ölçeğin geneli için (0.756) iyi derecede güvenilirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Cronbach Alfa değerlerinin 0.60'tan büyük olması, kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu

sonuç araştırmada kullanılan ölçeğin içsel tutarlılığının iyi olduğunu göstermektedir. Birinci faktör olan "semt ve evin özellikleri" toplam varyansın %19'unu "kamu hizmetlerine yakınlık" faktörü, toplam varyansın %13'ünü, "işe bağlı faktörler" toplam varyansın %12'sini, "sosyal çevre ilişkileri" faktörü ise toplam varyansın %12'sini açıklamaktadır (Tablo 3).

Tablo 3- Açıklayıcı faktör analizi sonuçları³
Table 3- Explanatory factor analysis results

İfadeler	Faktörler				Toplam Madde Korelasyonu
	F1: Semt ve Evin Özellikleri	F2: Kamu Hizmetlerine Yakınlık	F3: İşe Bağlı Faktörler	F4: Sosyal Çevre İlişkileri	
9. Güvenli semt olması	0,753				0,623
3. Prestijli semt olması	0,705				0,576
2. Semtin yaşantıya uygunluğu	0,694				0,500
14. Çocuk yetiştirmeye uygunluk	0,637				0,512
12. Sosyal aktiviteler	0,584				0,542
11. Benzer çevreden insanların olması	0,559				0,374
1. Evin konumu	0,534				0,453
20. Evin lüks/kullanışlılığı	0,476				0,424
5. Eğitim kurumlarına yakınlık		0,790			0,550
6. Sağlık kurumlarına yakınlık		0,756			0,640
7.AVM'lere yakınlık		0,749			0,504
8.Rekreasyon/Parklara yakınlık		0,525			0,400
15.İş yerinin burada olması			0,930		0,775
4.İş yerine yakınlık			0,920		0,774
18. Sermayenin/işyerinin burada olması			0,596		0,435
21. Komşuluk ilişkileri				0,757	0,522
17. Akraba/hemşerilerin burada olması				0,736	0,509
19. Yıllardır yaşanan alışılan yer olması				0,729	0,544
Güvenirlilik	0,793	0,730	0,803	0,707	0,756
Açıklanan Varyans (%)	18,612	13,126	12,274	12,215	56,227

KMO =0.791; $\chi^2(153) =3851.002$; Bartlett Küresellik Testi (p) = 0.000

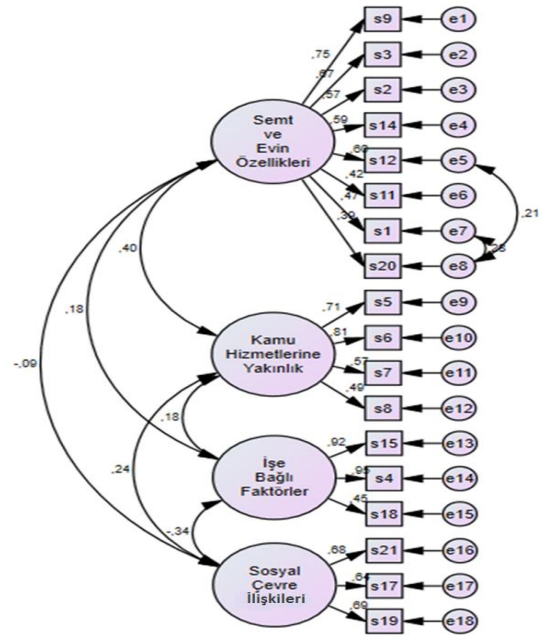
³ Kuşkusuz bir yerin kamusal alan olması için açık, erişilebilir, ücretsiz olması gibi özelliklere sahip olması gerektiği bilinmektedir. AVM'ler kamusal alan ifadesinin tam olarak karşılığı olmasa da neoliberal kentleşme döneminde kamunun sosyalleşmek için en fazla tercih ettiği merkezler olmuştur. AVM'ler ile ilgili yapılan araştırmalar, uzmanlarla yapılan tartışmalar sonrasında bu çalışmada yarı kamusal alan olarak değerlendirilmiştir. Buna istinaden yapılan faktör analizinde AVM'ler "kamu hizmetlerine yakınlık" faktörü içerisinde değerlendirilmiştir.

Yapılan AFA sonucunda elde edilen boyutlarla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin birinci düzey çok faktörlü doğrulayıcı faktör analizine ilişkin model Şekil 5’de gösterilmektedir. Ölçekte 18 madde bulunmakta ve 18 maddelik ölçek 4 boyut altında toplanmaktadır. Buna göre faktörler ve maddeler arasında uyum ve geçiş olduğu doğrulanmıştır.

Değişkenler arası korelasyonlar incelendiğinde maddelerin faktör yüklerinin 0.40’ın üzerinde olduğu ve tüm korelasyon ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir (Tablo 4). Bu durum doğrulayıcı faktör analizi sonucunda faktör yüklerinin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

Doğrulayıcı faktör analizine göre ölçeğin yapısal denklem model sonucunun (Structural Equation Modeling Results) $p=0.000$ düzeyinde anlamlı olduğu, ölçeği oluşturan 18 madde ve dört alt boyutun ölçek yapısıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Modelde iyileştirme yapılmıştır. İyileştirme yapılırken uyumu azaltan değişkenler belirlenmiş, artık değerler arasında kovaryansı yüksek olanlar için yeni kovaryans oluşturulmuştur. Sonrasında yenilenen uyum indisi hesaplamalarında uyum indisleri için kabul edilen değerleri sağladığı Tablo 5’de gösterilmiştir. Uyum iyiliği değerlerinin kabul

edilebilir düzeyde olması AFA sonucunda elde edilen boyutların, doğrulayıcı faktör analizi ile desteklendiğini göstermektedir.

Şekil 5- Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin model
Figure 5- The model of confirmatory factor analysis

Tablo 4- AFA ölçeğinin ölçüm modeline ilişkin sonuçları
Table 4- The results of the EFA scale with relation to the measurement model

Faktörler	İfadeler	Parametre Tahminleri (Faktör Yükleri)	Standart Hata	t Değerleri	p Değerleri
F1: Semt ve Evin Özellikleri	Güvenli semt olması	0,750	-	-	-
	Prestijli semt olması	0,672	0,057	15,012	***
	Semtın yaşantıya uygunluğu	0,567	0,054	12,826	***
	Çocuk yetiştirmeye uygunluk	0,595	0,056	13,428	***
	Sosyal aktiviteler	0,602	0,054	13,581	***
	Benzer çevreden insanların olması	0,424	0,051	9,649	***
	Evin konumu	0,471	0,059	10,698	***
	Evin lüks/kullanışlılığı	0,389	0,056	8,734	***
F2: Kamu Hizmetlerine Yakınlık	Eğitim kurumlarına yakınlık	0,713	-	-	-
	Sağlık kurumlarına yakınlık	0,810	0,073	14,963	***
	AVM'lere yakınlık	0,566	0,064	12,234	***
	Rekreasyon/Parklara yakınlık	0,488	0,063	10,690	***
F3: İşe Bağlı Faktörler	İş yerinin burada olması	0,916	-	-	-
	İş verine yakınlık	0,951	0,041	24,959	***
	Sermayenin/işyerinin burada olması	0,453	0,038	12,013	***
F4: Sosyal Çevre İlişkileri	Komşuluk ilişkileri	0,682	-	-	-
	Akraba/hemşerilerin burada olması	0,638	0,085	11,444	***
	Yıllardır yaşanılan alışılan yer olması	0,687	0,080	11,654	***

*** $p<0.05$

Tablo 5- AFA ölçeğinin yapısal modelinin uyum iyiliği değerleri
Table 5- Goodness of fit values of the structural model of the EFA scale

	Yapısal Modeli Değerleri	Tavsiye Edilen Değerler
χ^2/df	4,668	≤ 5
RMSEA	0,076	≤ 0.08
GFI	0,909	≥ 0.80
AGFI	0,877	≥ 0.80
CFI	0,875	≥ 0.80
NFI	0,848	≥ 0.80
SRMR	0,083	≤ 0.10

χ^2/df : ki-kare uyum testi; RMSEA: yaklaşık hataların ort. karekökü; GFI: iyilik uyum indeksi; AGFI: düzeltilmiş iyilik uyum indeksi; CFI: karşılaştırmalı uyum indeksi; NFI: normlaştırılmış uyum indeksi; SRMR: standart ort. hataların karekökü.

4.2. Tek Yönlü Varyans Analizi (F)

Kâğıthane'de yaşanan yeri tercih etme nedenlerine yönelik yapılan faktör analizinin alt boyutları puanlarının konut tipine göre farklılaşacağı öngörüsünden hareketle tek yönlü varyans analizi (F) uygulanmıştır. Analiz sonucunda, katılımcıların konut tiplerine göre semt ve evin özellikleri, kamu hizmetlerine yakınlık, işe bağlı faktörler ve sosyal çevre ilişkileri boyutlarının puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Post Hoc testlerden Bonferroni ikili karşılaştırma testi kullanılmıştır. Bunun sonucunda, konut tipi apartman dairesi/toplu konut, rezidans ve güvenli site olan katılımcıların, semt ve evin özellikleri boyutunun puanlarının konut tipi gecekondan olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi rezidans ve güvenli site olan katılımcıların, semt ve evin özellikleri boyutunun puanlarının konut tipi apartman dairesi/toplu konut ve müstakil ev/villa olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi güvenli site olan katılımcıların, kamu hizmetlerine yakınlık boyutunun puanlarının konut tipi gecekondan olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi rezidans ve güvenli site olan katılımcıların, işe bağlı faktörler boyutunun puanlarının, konut tipi gecekondan olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum daha çok bu tip konutlarda yaşayan (rezidans, güvenli site) beyaz yakalıların iş vesilesiyle bu bölgeye yerleştiğinin bir göstergesidir. Konut tipi gecekondan olan katılımcıların, sosyal çevre ilişkileri boyutunun puanlarının konut tipi müstakil ev/villa, rezidans ve güvenli site olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi apartman dairesi/toplu konut olan katılımcıların, sosyal çevre ilişkileri boyutunun puanlarının, konut tipi rezidans ve güvenli site olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi müstakil ev/villa olan katılımcıların, sosyal çevre ilişkileri

boyutunun puanlarının, konut tipi rezidans olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 6). Bu sonuç gecekondan, apartman ve müstakil evlerde yaşayanların, güvenli site ve rezidanslarda yaşayanlara göre mahalle kültürüne ve mahalle yaşantısına daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Esasında güvenli site ve rezidanslarda yaşayan katılımcıların, mahalle kültürü ve yaşantısından uzaklaşma isteği de bu konutları tercih etmelerinde etkili olmuştur.

Bayraklı için de yaşanan yeri tercih etme nedenlerine yönelik yapılan faktör analizinin alt boyutları puanlarının konut tipine göre farklılaşacağı öngörüsünden hareketle tek yönlü varyans analizi (F) uygulanmıştır. Analiz sonucunda, katılımcıların konut tiplerine göre, semt ve evin özellikleri, kamu hizmetlerine yakınlık, işe bağlı faktörler, sosyal çevre ilişkileri boyutlarının puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < 0.05$). Fark yaratan grubu bulmak için Post Hoc testlerden Bonferroni ikili karşılaştırma testi kullanılmıştır. Bunun sonucunda, konut tipi apartman dairesi/toplu konut, rezidans ve güvenli site olan katılımcıların, semt ve evin özellikleri boyutunun puanlarının konut tipi müstakil ev/villa ve gecekondan olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi güvenli site olan katılımcıların, kamu hizmetlerine yakınlık boyutunun puanlarının konut tipi apartman dairesi/toplu konut, müstakil ev/villa, rezidans ve gecekondan olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi apartman dairesi/toplu konut, rezidans ve güvenli site olan katılımcıların, işe bağlı faktörler boyutunun puanlarının konut tipi gecekondan olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi rezidans ve güvenli site olan katılımcıların, işe bağlı faktörler boyutunun puanlarının konut tipi apartman dairesi/toplu konut ve müstakil ev/villa olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 6- Kâğıthane’de konut tipi ve ölçek boyutlarının karşılaştırılmasının *Tek Yönlü Varyans Analizi (F)* sonuçları
 Table 6- One-way analysis of variance results of comparison of housing type and scale sizes in Kağıthane

Faktör Alt Boyutları	Kategoriler	n	\bar{X}	SS	F	p	Bonferroni
F1: Semt ve Evin Özellikleri	Apartman Dairesi/ Toplu Konut (1)	90	23,53	8,13	15,365	0.000*	1>5, 3>5, 4>5, 4>1, 4>2, 3>1, 3>2
	Müstakil Ev/Villa (2)	69	21,45	7,05			
	Rezidans (3)	64	26,94	7,10			
	Güvenlikli site (4)	78	27,90	7,36			
	Gecekondu (5)	52	19,48	6,04			
F2: Kamu Hizmetlerine Yakınlık	Apartman Dairesi/ Toplu Konut (1)	90	12,57	4,43	2,516	0.041*	4>5
	Müstakil Ev/Villa (2)	69	12,48	4,59			
	Rezidans (3)	64	11,31	4,82			
	Güvenlikli site (4)	78	12,85	4,45			
	Gecekondu (5)	52	10,65	5,39			
F3: İşe Bağlı Faktörler	Apartman Dairesi/ Toplu Konut (1)	90	9,80	4,39	5,718	0.000*	3>5, 4>5
	Müstakil Ev/Villa (2)	69	10,43	4,32			
	Rezidans (3)	64	11,88	3,87			
	Güvenlikli site (4)	78	11,27	3,94			
	Gecekondu (5)	52	8,48	5,04			
F4: Sosyal Çevre İlişkileri	Apartman Dairesi/ Toplu Konut (1)	90	11,04	3,81	28,799	0.000*	5>2, 5>3, 5>4, 1>3, 1>4, 2>3
	Müstakil Ev/Villa (2)	69	10,51	4,20			
	Rezidans (3)	64	5,88	3,55			
	Güvenlikli site (4)	78	9,23	4,22			
	Gecekondu (5)	52	12,88	2,85			

*p<0.05

Tablo 7- Bayraklı’da konut tipi ve ölçek boyutlarının karşılaştırılmasının *Tek Yönlü Varyans Analizi (F)* sonuçları
 Table 7- One-way analysis of variance results of comparison of housing type and scale sizes in Bayraklı

Faktör Alt Boyutları	Kategoriler	n	\bar{X}	SS	F	p	Bonferroni
F1: Semt ve Evin Özellikleri	Apartman Dairesi/ Toplu Konut (1)	77	24,75	7,93	36,066	0.000*	1>5, 3>5, 4>5, 1>2, 3>2, 4>2
	Müstakil Ev/Villa (2)	62	21,69	7,66			
	Rezidans (3)	30	30,67	5,93			
	Güvenlikli site (4)	61	32,85	6,14			
	Gecekondu (5)	60	19,35	6,86			
F2: Kamu Hizmetlerine Yakınlık	Apartman Dairesi/ Toplu Konut (1)	77	12,08	4,42	9,828	0.000*	4>1, 4>2, 4>3, 4>5
	Müstakil Ev/Villa (2)	62	11,31	4,40			
	Rezidans (3)	30	11,97	3,81			
	Güvenlikli site (4)	61	14,87	3,69			
	Gecekondu (5)	60	10,25	4,62			
F3: İşe Bağlı Faktörler	Apartman Dairesi/ Toplu Konut (1)	77	9,47	4,15	15,379	0.000*	1>5, 3>5, 4>5, 3>1, 3>2, 4>1, 4>2
	Müstakil Ev/Villa (2)	62	8,31	4,38			
	Rezidans (3)	30	12,87	3,22			
	Güvenlikli site (4)	61	11,03	3,90			
	Gecekondu (5)	60	6,72	4,25			
F4: Sosyal Çevre İlişkileri	Apartman Dairesi/ Toplu Konut (1)	77	10,53	3,99	41,395	0.000*	1>3, 2>3, 4>3, 5>1, 5>3, 5>4
	Müstakil Ev/Villa (2)	62	12,15	3,25			
	Rezidans (3)	30	5,03	2,74			
	Güvenlikli site (4)	61	7,89	3,18			
	Gecekondu (5)	60	12,92	2,73			

*p<0.05

Konut tipi apartman dairesi/toplu konut, müstakil ev/villa ve güvenlikli site olan katılımcıların, sosyal çevre ilişkileri boyutunun puanlarının konut tipi

rezidans olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konut tipi gecekondu olan katılımcıların, sosyal çevre ilişkileri boyutunun

puanlarının konut tipi apartman dairesi/toplu konut, rezidans ve güvenli site olan katılımcılara göre daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 7).

Kâğıthane ve Bayraklı'da, güvenli site ve rezidanslarda yaşayanların tercih nedenlerinin daha çok işe bağlı ve semt-evin özelliklerine bağlı faktörler olması, gelir seviyesi yüksek kişilerin hayatlarını kolaylaştıracak ve konforlu hale getirecek faktörleri daha fazla önemsedikleri anlamı taşır. Buna karşın gecekondular gibi mahalle kültürüne sahip yerleşmelerde ise geleneksel yaşamı temsil eden sosyal çevre ilişkilerinin daha önemli olduğu görülmüştür.

5. SONUÇ

Neoliberal mekânsal çıktılarının görüldüğü her mekân, ekonomik, toplumsal, kültürel olarak etkilenmektedir. Teorik olarak neoliberal ideolojide "tek beden herkese uyar" söylemine göre üretilen projelerde benzer çıktılar olsa da bu çıktılar kent üzerinde fiziki, toplumsal ve ekonomik sonuçları farklılık göstermektedir. Dolayısıyla benzer neoliberal mekânsal çıktılar olsa da toplumsal, ekonomik, kültürel sonuçlarının farklı olması, "tek beden herkese uyar" mantığının uygun olmadığını göstermektedir. Bu çalışmada öncelikle neoliberal mekânsal yansımalar, ikamet alanlarında ortaya çıkan (güvenli site, rezidans, gökdelen) ve sönükleşen mekânsal çıktılar şeklinde (gecekondular, enklav, banliyö) açıklanmıştır. Ardından yaşanan yer tercihlerinin neler olduğuna değinilmiştir. Değişen ekonomi politikaları ile kentlerin yapılı çevresi ve buna bağlı bireylerin yaşadıkları yeri tercih etme nedenleri, zamanın bir getirisi olarak değişime uğramıştır. Bu çalışmada özellikle son yıllarda neoliberal kentleşmeyi deneyimleyen ve sanayinin desantralizasyonu ile fonksiyonel olarak da değişen iki ilçede farklı konut tiplerinde yaşayan katılımcıların yaşadıkları yeri tercih etme nedenleri, faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve tek yönlü varyans analizi uygulanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte yaşanan yerin tercih nedenlerine yönelik bir ölçek geliştirme denemesinde bulunulmuştur.

Geçmişte ekonomik nedenler yaşanacak yer üzerinde daha çok etkili iken günümüzde farklı parametreler belirleyici olmaktadır. Neoliberal dönemde yaşanan yer tercihinde, konforlu, hayatı kolaylaştıracak faktörler üzerinde daha çok durulduğu görülmektedir. Semtin kalitesi, konutun özellikleri, sosyal donatı alanları, prestij, sosyo-kültürel benzerlikler, planlı topluluklar şeklinde yaşamak gibi faktörler, yaşanan yerin tercih edilmesinde etkili olan unsurlar olmuştur (Clark & Onaka 1983; Weidemann & Anderson, 1985; Seo, 2002; Bektaş, 2011; Kaba & Südaş, 2019). Bu çalışmada katılımcıların

yaşadıkları yeri tercih etmeleriyle ilgili hazırlanan madde listesi ile yapılan açıklayıcı faktör analizinde "semt ve evin özellikleri", "kamu hizmetlerine yakınlık", "işe bağlı faktörler", "sosyal çevre ilişkileri" olmak üzere dört faktör ortaya çıkmıştır. Faktör analizinin alt boyutları puanlarının konut tipine göre nasıl farklılaştığını bulmak için yapılan tek yönlü varyans analizine göre bazı önemli bulgulara ulaşılmıştır. Kâğıthane ve Bayraklı'da, neoliberal mekânsal çıktılarda (güvenli site ve rezidans) yaşayanların tercih nedenlerinin işe bağlı, kamu hizmetlerine yakınlık, semt-evin özelliklerine bağlı faktörler olması, gelir ve eğitim seviyesi yüksek kişilerin hayatlarını kolaylaştıracak, konforlu hale getirecek faktörleri daha fazla önemsedikleri ile açıklanabilir. Neoliberal mekânsal çıktılarda yaşayanların sosyal çevre ilişkilerini önemsememesi, mahalle yaşantısından kaçmak istemekle açıklanabileceği gibi bu konularda yaşayarak toplumsal çevrenin yaşam tarzlarına müdahalesini azaltmak ve daha özgür olmayı istedikleri izlenimini yaratmaktadır. Geleneksel konutlarda (eski tip apartman, gecekondular, müstakil ev) yaşayanlar, komşuluk ilişkileri, uzun süredir aynı çevrede yaşamış olmak, akraba ve hemşerilerinin olması gibi unsurları öne çıkararak, yaşadıkları yerin sosyal çevre ilişkilerini daha fazla önemsemişlerdir (Işık & Pınarcıoğlu 2001; Karpat, 2003; Yalçın, 2014; Aslan & Kaya, 2014). Sözelimi, Seo (2002)'nin Manchester ve Glasgow'da soylulaştırılan kent merkezinde ve kent içinde sosyal konutlarda yaşayanlarla yaptığı çalışmada, özellikle bekar, genç, beyaz yakalı, üst gelir grubuna mensup kent merkezinde yaşayan katılımcıların, %25'i "işe yakınlık", %21'i "merkezi kent konumu" faktörlerini daha fazla önemsemişlerdir. Buna karşın geleneksel sosyal konutlarda yaşayanların %9'luk kısmı "bu bölgede doğmak" ve yine %9'la "akrabalarının bu bölgede yaşıyor olması" faktörlerini öncemişlerdir. Yalçın (2014)'ın Sarıyer'de gecekondular yerleşmelerinin yoğun bir şekilde görüldüğü Derbent ve Kazımkarabekir mahallelerinde yaptığı çalışmada, katılımcıların yaşadıkları yeri tercih etme nedenlerinde, Derbent'de %56,69'luk bir oran akrabalarına yakın cevabını verirken, Kazımkarabekir Mahallesi'nde %69,00'u bu cevabı vermiştir. Bu veriler araştırma alanlarındaki bulguların literatürle de örtüştüğünü göstermektedir. Her iki araştırma alanında geleneksel konutlarda yaşayanlar için (gecekondular, müstakil ev, eski tip apartman dairesi), sosyal çevre ilişkilerinin daha önemli olduğu bulgusu, bu konut tiplerinde yaşayanların mahalle kültürünü ve yaşantısını öncemişler şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda yaşanan yerin tercih nedenleri, kentlerin planlamasını değiştirdiği gibi planlamadaki değişikliklerde tercihleri belirleyebilmektedir. Kentler

planlanırken tercihlerin bilinmesinin, uzun ve etkili kent planlamasında fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Buna karşın, neoliberal kentleşme sürecinde ihtiyaç doğrultusunda değil de rant düşüncesiyle üretilecek mega projelerin, yaşanılan yer

ile ilgili altyapı, sosyal alan eksikliği gibi sorunları doğuracağı, bütüncül bakılmazsa o yerin, cazibe merkezi yerine, kaçılacak bir yer haline geleceği gözden kaçırılmamalıdır.

REFERANSLAR

- ÆrØ, T. (2006). Residential choice from a lifestyle perspective. *Housing, Theory and Society*, 23(2), 109-130. <https://doi.org/10.1080/14036090600773139>
- Alkan-Gökler, L., Yenigül, S. B., Yalçın-ercoşkun, Ö., & Öcalır-Akünel, E. V. (2020). Ankara’da kentlilik bilincini oluşturan değişkenlerin faktör analizi ile değerlendirilmesi. *Planlama*, 30(2), 187-197. <https://dx.doi.org/10.14744/planlama.2020.88942>
- Açar, A. (2013). *Küresel ve yerel akışlar kavşağında istanbul’da mekânın yeniden üretimi: gökdelenler örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, Ş., & Kaya, E. (2014). Aydınli: Tarımdan sanayi havzasına, sanayiden tekno-kente bir köyün konut deposuna dönüşümü, A. Türkün (Der.) içinde, *Mülk, mahal, insan İstanbul’da kentsel dönüşüm* (s. 227-266). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aytaç, Ö. (2017). Kent metropol ve değişen yer/mekân imajları. *Mukaddime*, 8(1), 1-23.
- Begeç, H. (2008). Yükseklik, yüksek olma ve yüksek yapıların gelişimi. *Ege Mimarlık*, 4(67), 10-15.
- Bektaş, B. (2011). Kapalı siteler üzerine yerel bir değerlendirme: Mersin örneği. *Toplum ve Demokrasi*, 11, 97-114.
- Berköz, L. (2008). İstanbul’da korunaklı tek-aile konutları: konut kalitesi ve kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesi. *İtüdergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 7(1), 110-124.
- Brenner, N., & Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of actually existing neoliberalism. *Antipode*, 34(3), 349-379.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Yayıncılık.
- Calderia, T. P. R. (1996). Fortified enclaves: the new urban segregation. In J. Lin., C. Mele (Eds), *The Urban Sociology Reader* (s. 303-328). Routledge.
- Clark, W. A. V., & Onaka, J. L. (1983). Life cycle and housing adjustment as explanations of residential mobility. *Urban Studies*, 20, 47-57.
- Cresswell, T. (2009). Place. In R. Kitchin, N. Thift (Eds.) *International Encyclopedia of Human Geography* (s.169-177). Elsevier.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çeviri Ed Selçuk Beşir Demir). Eğiten Kitap.
- Çetin, İ. (2012). Kentsel ayrışma ve mekânsal kümelenme biçimleri. *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 7, 160-186.
- Davis, M. (1990). *City of quartz: excavating the future in Los Angeles*. Verso.
- Demiral, S. (2017). Çok-işlevli yapı komplekslerinde yaşayan üst-orta sınıfların tüketim örüntüleri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Journal of Sociological Research*, 20(2), 108-151.
- Demirci, İ., & Ekşi, H. 2017. Sinop’ta huzur ve mutluluk: insanın yaşadığı yeri nasıl algıladığı huzuru ve mutluluğu ile ilişkili midir? 2. *Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi’nde sunulan bildiri*, 12-14 Mayıs, İstanbul.
- Diñer, İ. (2011). The impact of neoliberal policies on historic urban space: areas of urban renewal. *İstanbul, International Planning Studies*, 16(1), 43-60. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552474>
- Enlil, Z. M. (2011). The neoliberal agenda and the changing urban form of İstanbul. *International Planning Studies*, 16(1), 5-25. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552475>
- Fainstein, S. S. (2001). Inequality in global city-regions. *disP-The Planning Review*, 37(144), 20-25. <https://doi.org/10.1080/02513625.2001.10556764>

- Grant, J., & Mittelsteadt, L. (2004). Types of gated communities. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31(6), 913-930.
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler* (3.b.). (Çev. Ayşe Deniz Temiz). Metis Yayınları.
- Hatipoğlu, E. (2019). Social dimension of neoliberal transformation: evaluation from micro to macro/neoliberal dönüşümün sosyal boyutu: mikrodan makroya değerlendirme. In Ö. Altındağ, O. Tatlıcıoğlu, & Y. Kryvenko (Eds), *Current Problems and Approaches in Social Work* (s. 11-25). IJOPEC Publication Limited.
- Hayır-Kanat, M. (2017). Suburbanisation and post-urbanisation process in Istanbul metropolitan arena. *International Journal of Social Science Research*, 6(2), 31-4.
- Hedin, K., Clark, E., Lundholm, E., & Malmberg, G. (2012). Neoliberalization of housing in Sweden: gentrification, filtering, and social polarization. *Annals of the Association of American Geographers*, 102(2), 443-463. <https://doi.org/10.1080/00045608.2011.620508>
- Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. M. (2001). *Nöbetleşe yoksulluk Sultanbeyli örneği*. İletişim Yayınları.
- Juego, B. (2015). Elite capture and elite conflicts in Southeast Asian neoliberalization. In *Inequality, Democracy and Development under Neoliberalism and Beyond* (s. 68-93). IDEAs.
- Kaba, B., & Südaş, İ. (2019). *Kapalı yerleşmelerde insan-mekân ilişkileri*. Ege Üniversitesi Yayınları.
- Karpat, K. H. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm kırsal göç, gecekondu ve kentleşme*. (Çev. Abdülkerim Sönmez). İmge Kitabevi.
- Kasimis, C., & Papadopoulos, A. C. (Eds.). (1999). *Local responses to global integration*. Routledge.
- Kurtuluş, H. (2011). Yeni bir sosyo-mekânsal form olarak kapalı yerleşmeler. *Ege Mimarlık*, 2 (77), 18-21.
- Landman, K. 2004. Gated communities in South Africa: the challenge for spatial planning and land use management. *The Town Planning Review*, 75 (2), 151-172.
- Lungo, M., & Baires, S. (2001). Socio-spatial segregation and urban land regulation in Latin American cities. *Lincoln Institute of Land Policy Conference Paper* (s. 2-21). 26-28 July, Lincoln Institute product Code: CP01A11.
- Lovering, J., & Türkmen, H. (2011). Bulldozer neo-liberalism in Istanbul: the state-led construction of property markets, and the displacement of the urban poor. *International Planning Studies*, 16(1), 73-96. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552477>
- Madden, D., & Marcuse, P. (2021). *Aşırı metalaşma çağında konutu savunmak*. (Çev. Şerife Geniş). İdealkent Yayınları.
- Munck, R. (2007). Neoliberalizm ve siyaset, neoliberalizmin siyaseti. A. Saad-Filho, & D. Johnston (Haz.), (Çev. Şeyda Başlı & Tuncel Öncel) içinde, *Neoliberalizm muhalif seçki*. (s. 106-122). Yordam Kitap.
- Musterd, S., & Ostendorf, W. (1998). Segregation, polarisation and social exclusion in metropolitan areas. in S. Musterd & W. Ostendorf (Eds), *Urban Segregation and Welfare State Inequality and Exclusion in Western Cities*. Routledge.
- Öktem, B. (2011). The role of global city discourses in the development and transformation of the Buyukdere-Maslak axis into the international business district of Istanbul. *International Planning Studies*, 16(1), 27-42. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552498>
- Özbek, M. (2004). Giriş, kamusal alanın sınırları. içinde *Kamusal alan*. Hil.
- Peck, J., & Tickell, A. (2002). Neoliberalizing space. *Antipode*, 34(3), 380-404.
- Peck, J., Theodore, N., & Brenner, N. (2009). Neoliberal urbanism: models, moments, mutations. *SIAS Review*, 29 (1), 49-66.
- Pekmezci, G., & Südaş, İ. (2021). *İzmir'de tek yaşayan kadınların mekansal tercihleri*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.
- Pérouse, J. F. (2012). Kapalı dikey rezidanslar ve üst sınıfların merkeze koşullu, dönüş eğilimi: eleştirel bir değerlendirme. *İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi*, 9, 84-96.
- Seo, J-K. (2002). Re-urbanisation in regenerated areas of Manchester and Glasgow new residents and the problems of sustainability. *Cities*, 19 (2) 113-121. [https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(02\)00006-9](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(02)00006-9)
- Swyngedouw, E., Moulaert, F., & Rodriguez, A. (2002). Neoliberal urbanization in Europe: large-scale urban development projects and the new urban policy. *Antipode: A Radical Journal Of Geography*, 34(3), 542-577.
- Şengül, T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset kapitalist kentleşme süreçlerinin eleştirisi*. İmge Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*. Nobel Yayıncılık.

- Tekeli, İ. (2011). *Türkiye’de kentleşme dinamiğinin kavranışı üzerine içinde kent, kentli hakları. kentleşme ve kentsel dönüşüm*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Theodore, N. Peck, J., & Brenner, N. (2012). Neoliberal kentçilik: kentler ve piyasaların egemenliği. (Çev. Şerife Geniş). *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 7, 21-37.
- TÜİK 2019. TÜİK-BİLGİ DAĞITIM bilgi@tuik.gov.tr. 03 Mayıs 2019.
- Weidemann, S., & Anderson, J. R. (1985). A conceptual framework for residential satisfaction. in İ. Altman, & C. M. Werner (Eds), *Home Environment* (s. 153-182). Plenum Pres.
- Yalçıntan, M. C. (2014). *Sarıyer gecekondü mahalleleri örneğinde kentsel dönüşüm süreçleri ve bu süreçlerin sosyo-ekonomik ve fiziki etkileri*. TUBİTAK Proje No:110K404.
- Yavan, N. (2014). Örneklem ve örnekleme yöntemleri. Arı Y., Kaya İ. (Ed), içinde *Coğrafya araştırma yöntemleri*. (s. 115-174). Coğrafyacılar Derneği Yayınları.